

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2025.102.7>

УДК 811.161.2'373'38:821.161.2'06.09

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ДОМІНАНТИ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНА В РОМАНІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК «КОРОЛІВСТВО»

ГОЛОЮХ

Лариса Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри історії та культури
української мови,

Волинський національний
університет ім. Лесі Українки;
пр-т Волі, 16Г, кв. 5, Луцьк, 43023;

e-mail: lara2709@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6971-6301

Larysa

HOLOIUKN,

PhD in Philology, docent, Department
of history and culture of Ukrainian
language,

Lesya Ukrainka Volyn National
University;

16-G Voli St., Lutsk 43025, Ukraine;

e-mail: lara2709@ukr.net\

У статті представлено лексико-семантичну структуру й лінгвостилістичні ознаки мовного образу України в романі Галини Пагутяк «Королівство». Виявлено, що лексичним асоціатом України є слово-образ Королівство, вжите як метафора. Текстове лексико-семантичне поле «Королівство» об'єднало номінації позитивної семантики: назви осіб, денотати національної культури, абстрактні поняття, пов'язані з історією, освітою, мовою, ментально-образним світом українців. Доведено, що домінантною в означеному полі є національно-культурна лексика – книга, слово, літера, пергамент, документ, палітурка, бібліотека, книгарня, архів, музей, школа та ін.

Ключові слова: словесний образ, лексико-семантичне поле, лінгвостилістична семантика, текстова конотація.

Твір Галини Пагутяк «Королівство» – казка для дітей, уривки якої вивчають у 7 класі. За жанром це пригодницький роман-фентезі, у якому закодовано чимало філософських ідей щодо сенсу буття, духовної сутності людини, протистояння добра і зла. Лінгвософію письменниці віддзеркалює її словник, орієнтація на слова позитивної і негативної семантики, а також так званий підтекст – езопова мова роману.

Складні для дитячого сприйняття екзистенційні теми письменниця втілила у фантазійному сюжеті з персонажами – образами людей і казковими істотами. Дія твору відбувається в різних світах: реальному (*Серединному*), проміжному світі між реальним і фантастичним (*Граничному*), у *Королівстві* та *Імперії*.

Ідіостильові ознаки мовотворчості Галини Пагутяк пов'язані з ословленням просторових моделей світу, які важливі для художньої прози в жанрі фентезі. У тексті роману естетичні, моральні, філософські інтенції письменниці реалізовані експліцитно та імпліцитно. Перший план вираження образної інформації полягає в, так би мовити, відкритому словесному означенні реалій. Цю функцію виконують прямі значення слів. Імплікація закодована в підтексті й пов'язана з поглибленням семантичного, психологічного, національного змісту номінативного тла оповіді. Зокрема, імпліцитним є словесний образ *Україна*, змодельований як фантастичний простір казкового *Королівства*.

Лексема *Королівство* вжита як власна назва паралельного, прихованого простору, опис якого викликає в читача стійкі асоціації з сучасною Україною. Текстова лексико-семантичне поле *Королівство* охопило історично, соціально марковані назви історичних осіб (*доблесний Лицар*, *Лицар-заступник*, *король Даниїл*, *Головний Правничий*, *Головний Церемоніймейстер*, *архіваріус* та ін.). Національно-культурна лексика роману пов'язана з історією, освітою, мовою, сферою державного устрою, ментально-образним світом українців: *книга*, *слово*, *літера*, *пергамент*, *документ*, *палітурка*, *бібліотека*, *книгарня*, *архів*, *музей*, *школа*, *закон*, *Закон про процедуру обрання короля*, *Рада Старих*, *народ*, *голос народу* тощо.

Варто окремо наголосити, що національно-культурний колорит характерний для текстового образу **мови**: *Що їй написати, аби гідно представити у Граничному світі літери своєї мови? Чи написати якесь слово? Але слова могли б розповісти про неї стражникам. Тому вона написала усього три літери: А, Я, першу і останню, а під ними ще ту, якої немає в жодній іншій мові – І* (Пагутяк: 111). Загальна позитивна тональність словесного образу мови закладена у простих сентенціях про

її графічні засоби: *Колись у дитинстві я бачила букви. Вони такі гарні!* (Пагутяк: 111). Так само позитивне забарвлення мають асоціати України – назви літературного об'єднання і видавництва, що за своєю суттю є грою слів (складів): *Бу-ба-бу* і *Абабгаламага* (Пагутяк: 75).

Номінації *книжка*, *документ* ніби рівноцінні за ціннісним наповненням, адже вони є носіями історичної пам'яті, закарбованої у так званому Золотому слові: *Книжки про Королівство засвідчують його існування, справжнє існування* (Пагутяк: 96); *Він допомагав батькові сховати у надійному місці найцінніші документи, що мали не одне сторіччя. Реши́та була розграбована і вивезена до столиці Імперії* (Пагутяк: 45); *Вони чекали на їхнє Золоте слово* (Пагутяк: 45). Саме ці назви артефактів, а також *пергамент*, *манускрипт*, створюють текстовий образ книжної, писемної, висококультурної країни, означеної словом із конотацією гідності – Королівство. У такій країні цінують друковані твори як носії мудрості: <...> *Найбільші скарби королівства, одвічна мудрість багатьох поколінь, ретельно записана на пожовклих листках паперу, недбало скидалась у дерев'яні скрині, а ковані чоботи крутиголовців лишають брудні сліди на коштовних пергаментах* (Пагутяк: 45); *Він не знав, кого спершу варто рятувати, – людей чи книги* (Пагутяк: 45). Книга і людина мають однакову цінність у Королівстві.

Королівство – метафорична назва цивілізованої держави України, яка дбає про свою безпеку й суверенітет. Словесними асоціатами цього є абстрактні назви *мудрість*, *доброзичливість*. Пор. стилізацію дипломатичного листа-звернення у фентезійному романі, який пише Королева Олімпія Імператору (очільникові імперії): *Ми охоче приймемо громадян із Імперії на навчання, але категорично проти перебування військ чужої держави на нашій території, бо це суперечить закону про безпеку Королівства. Для мудрості й доброзичливості двері Королівства будуть завжди відчинені* (Пагутяк: 284).

У створенні текстового лексико-семантичного поля «Королівство» беруть участь абстрактні назви позитивної семантики, що відображають ціннісні орієнтири духовного життя українського суспільства – *слово*, *мудрість*, *злагода*, *любов*, *мир*, *життя*, *доля*. Їх повторення надає контекстам урочисто-

піднесеної тональності. Асоціативний зв'язок «Королівство у їхньому серці» – «Україна у нашому серці» має інтимізоване забарвлення: *Вони знають, де воно: не на небі, не на землі, не під землею, а у їхньому серці* (Пагутяк: 96).

Авторські роздуми в романі «Королівство» створюють імпліцитний план, який апелює до складних сторінок історії України. Прихований, завуальований історичний зміст, ідеологічний підтекст допомагають розкодувати численні назви національних артефактів, поняття зі сфери культури, політики, альянсу щодо певних подій історії, а головне – номінація фантазійної країни – *Імперія* та її вторинні номінації зі зневажливою конотацією *розпроклята земля, не наш світ, Імперія страху, держава крутиголовців, чужинецький світ*. Негативнооцінними є позначення тих, хто здійснює насильницьку політику цієї держави проти мешканців Королівства – *крутиголовці* (асоціація з песиголовцями ‘недолодками, виродками’): *Роками із Імперії просочувалися чорні тіні, щоб урешті завоювати Королівство без бою. Тепер усе діялося відкрито і безцеремонно, а будь-який опір нещадно карався. Власне, опору й не чинилося. <...> Крутиголовці не завжди так діяли: у давні часи вони ступали на чужі землі з мечем, як вороги, убиваючи мирних громадян <...> Але нині імперська політика змінилась. До влади прийшли чорні маги, яким слугували усі темні сили, які в нас вважають вигадкою та нісенітницею. Цим невір'ям крутиголовці вміло скористались, і лише так їм вдалося занাপастити Королівство, де правили мудрість і мир* (Пагутяк: 46); *Що можна відчувати, коли до тебе приходять гості, а потім тебе виганяють із власної хати?* (Пагутяк: 45). Звернімо увагу, що номінації істот, які мешкають в Імперії, марковані негативними конотаціями: *крутиголовці, слинявці, пліснявці, всяка нечисть, з'їдлики, чаклун у подоби Чорного Птаха, ворог* та ін. Негативне забарвлення словесного портрета цих персонажів підсилене діжслівними динамічними ознаками *чкурнув, верещали, тицяти, мавпував, шипували*.

У романі Г. Пагутяк словесні образи *Імперія* і *Королівство* опозиційні за внутрішнім семантичним та асоціативно-образним наповненням. Якщо аналогом назви «Королівство» можна

було б умовно визначити «мудрість», то назва «Імперія» викликає чіткий асоціативний зв'язок із Росією, державою-агресором, про що свідчать такі фрагменти оповіді: <...> вказівки з *Імперії, центру зла, звідки воно розповзалося по всіх світах, завжди голодне, жадібне й нахабне. У цьому злі черпала підтримку всяка нечисть. У самій Імперії проростала усе, що було спрямоване на поневолення, руйнування, занепад, а зброя Імперії, спроектована вченими магами, послуги яких щедро оплачувались, сіяла паніку і жах. Захищатись від неї було безнадійною справою* (Пагутяк: 42); *В Імперії короновані особи не ходять по вулицях як звичайні громадяни, а їздять у броньованих автомобілях, оточені охороною на мотоциклах* (Пагутяк: 171); *В Імперії вистачало сиріт, як у кожній країні, де люди вчатьсь вбивати* (Пагутяк: 171).

У моделюванні художньої опозиції *Королівство – Імперія* письменниця застосовує езопову мову, спираючись на історичну й культурну пам'ять українського народу: *Є два способи захопити чужу країну: блискавичний і повільний. У першому випадку армія нападає на чиюсь державу і здобуває перемогу, вбивши найбільше число мирних громадян і знищивши все їхнє майно: посіви, залізниці, заводи. У другому – ворог прикидається щирим приятелем і прибирає усе до своїх рук. Коли бідолахи отямляться, стає вже пізно: на рідній землі їм не належить нічого. Винуватити вони можуть лише себе* (Пагутяк: 200); *Упродовж років правдами і неправдами крутиголовці проникали до Королівства, вивчали його, шпигували за людьми і знали про королів та їхнє оточення навіть більше, ніж сам король. От тільки не могли збагнути одного: як це **Королівство, таке мирне, гуманне і через те безборонне** взагалі може існувати?* (Пагутяк: 221).

Отже, ідіостиль Галини Пагутяк поєднує різні за лінгвостилістичним значенням компоненти, які створюють конкретно-зорові картини, передають місце, час подій, світоглядні ідеї тощо. Вербальне вираження індивідуально-авторського езопового мислення, способи мовно-естетичного моделювання фантастичного світу формують національно окреслене текстове лексико-семантичне поле *Королівство*.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Пагутяк – Пагутяк Г. Королівство. Пригодницький роман. Тернопіль: Джура, 2005.

LEGEND

Пагутяк – Pahutiak, H. (2005). Kingdom. Adventure novel. Ternopil: Dzhura (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції

26.04.2025

Прийнято до друку 20.05.2025

Статтю опубліковано 29.09.2025

Received 26.04.2025

Accepted for publication

20.05.2025

Published on 29.09.2025

Larysa Holoïukh

LINGUISTIC AND STYLISTIC DOMINANTS OF MODELING THE IMAGE OF UKRAINE IN HALYNA PAHUTIAK'S NOVEL "THE KINGDOM"

The article explores the lexical structure and linguistic-stylistic features of the language image of Ukraine in Halyna Pahutiak's novel "The Kingdom". It is revealed that the image of Ukraine is presented implicitly. The lexeme *Kingdom* is used as a metaphorical designation that evokes strong associations with contemporary *Ukraine* in the reader's mind. The lexico-semantic field of the language image Kingdom includes lexemes with positive linguistic-stylistic semantics: names of persons, denotations of national culture, and abstract concepts related to history, education, language, and the mental-imaginative world of Ukrainians. It is proved that the dominants of the image *Kingdom* are nationally and culturally marked vocabulary: book, word, letter, parchment, document, binding, library, bookstore, archive, museum, school, and others. The article highlights the mechanisms of constructing a nationally oriented narrative that projects the Ukrainian linguistic worldview.

Key words: verbal image, lexical-semantic field, linguostylistic semantics, textual connotation.